

Урок № 10-11

Дата: 27.09.2021

Тема: Україна у складі Російської та Австрійської імперії XIX ст.

Мета: Охарактеризувати Україну у складі Російської та Австрійської імперії XIX ст.; розвивати аналітичне мислення, навички, здібності пам'ять; виховувати інтерес до історичного минулого та повагу до Батьківщини .

Хід уроку:

Боротьба між великими європейськими державами наприкінці ХVІІІ ст. привела до перекроювання карти Східної Європи, що внесло корінні зміни й у державну підпорядкованість українських земель. Внаслідок трьох розподілів Польщі до Російської імперії відійшла Правобережна Україна та Західна Волинь, а до Австрійської імперії - Галичина. Згідно Константинопольської австро-угорської конвенції (1775 р.) Австрія отримала Буковину. Крім того, під посереднім контролем австрійської династії Габсбургів перебував ще один заселений українцями регіон - Закарпаття (Угорське королівство, до якого воно входило, підпорядкувалося Австрійській імперії).

Росія наприкінці ХVІІІ ст. приєднала до себе Таврію, Крим, Кубань (1783), а на початку ХГХ ст. - Бессарабію (1812). Таким чином, українська територія була розділена між двома імперіями - Російською та Австрійською.

Російський уряд для зручності управління Україною поділив її територію на губернії та генерал-губернаторства. На початку ХІХ ст. В Україні налічувалося дев'ять губерній та три генерал-губернаторства. В подальшому цей поділ практично не змінювався. Західноукраїнські землі залишались адміністративно розмежованими в рамках однієї Австрійської держави. Галичина і Буковина входили до "Королівства Галіції та Лодомерії", а Закарпаття, як і раніше, входило до складу Пожонського (Братиславського) намісництва.

Студенти повинні з'ясувати, що для соціально-економічного розвитку всієї української території (як в цілому й для Росії та Австрії) в першій половині ХІХ ст. була характерна криза феодальної системи, виникнення товарно-грошових відносин, ринку, тобто протиборство двох соціальних систем - відживаючої феодально-кріпосницької та нової - капіталістичної.

На підросійській території частина поміщиків почала розвивати товарне виробництво цукрових буряків, тютюну, льону, пшениці, торгове тваринництво. Одним із симптомів розкладу феодально-кріпосницької системи і формування капіталістичних відносин стає бурхливий розвиток промисловості. Настав початковий етап промислового перевороту у 30-40-х роках. Із заснуванням базових галузей промисловості - машинобудівної, металургійної та вугільної - закладалися основи майбутнього індустріального розвитку країни. Особливо помітним був прогрес у промисловості Півдня України.

На західноукраїнських землях промисловість хоча й пробивала собі шлях, але знаходилася на початковому етапі і дуже на низькому рівні. В цілому, Галичина, Буковина й Закарпаття залишались у першій половині ХІХ ст. найвідсталішими провінціями Австрійської імперії.

Особливе місце в цій темі займає друге питання. Саме кінець ХVІІІ - початок ХІХ ст. більшість істориків називають початком національного відродження українського народу. Суть цього процесу полягає у відновленні різних сфер (національної, духовної, культурної тощо) буття народу після їхнього занепаду. Для студентів має бути зрозумілим, що українське національне відродження мало своє джерело, з одного боку, в історичній традиції, а з другого - у пробудженні почуття своєї народності. Оскільки історична традиція збереглася, головним чином, на тих частинах української землі, які до кінця ХVІІІ ст. жили своїм власним життям, зберігаючи свою політичну й культурну автономію (а це були лівобережні українські землі - Гетьманщина і Слобідська Україна) - то саме на цих землях

спочатку наступало пробудження народності. Цьому сприяло й відкриття у 1805 р. в Харкові першого університету на території підросійської України.

Спочатку носієм українського національного відродження стало українське дворянство, яке заклало основу в формуванні національної інтелігенції. З початком ХХ ст. ця нова суспільна група поповнювалась вихідцями з міщанства, козаків та селянства.

Можна виділити такі основні напрями українського національного відродження:

- ✓ Насамперед, звернення до геройчного минулого народу й популяризація історичних знань. Саме на цей період припадає початок оформлення історичної науки. Зусилля вчених були зосереджені на збиранні, систематизації та публікації історичних джерел і пам'яток історичної думки, виданні журналів і альманахів, створенні історичних товариств, написанні узагальнюючих праць з історії України тощо. У цей час з'являються перші історичні твори - С. Лукомського "Зібрання історичного" (1770), В. Рубана "Короткий літопис Малої Росії" (1777). О.Рігельмана "Літописне повістування про Малу Росію" (1785-1786), "Історія Русів" анонімного автора, Д. Бантиш-Каменського "Історія Малої Росії" (1822), О. Мартоса "Історія Малоросії" та ін. Попри всі вади названих історичних творів (описовість, компілятивність, фрагментарність, ідеалізація та ін.), їхня поява свідчила про початок активного осмислення й узагальнення вузлових моментів вітчизняної історії, у ході яких дедалі очевиднішою ставала думка про те, що український народ має власну історію та самобутню культуру.
- ✓ Започатковано дослідження з етнографії. Саме поява праць з історії України стимулювала посилення цікавості елітної частини українського суспільства до життя народу, його побуту, звичаїв, традицій та обрядів, фольклору. Глибше вивчення цих сюжетів зумовило виділення етнографії, фольклористики та мовознавства із загального масиву історичних знань. У 1777 р. виходом у світ в Петербурзі "Опису весільних українських простонародних обрядів" Г. Каліновського було фактично започатковано українську етнографію. Фундатором вітчизняної фольклористики став М. Церетелев, який видав збірку "Опыт собрания старинных малороссийских песней".
- ✓ Становлення літератури та української літературної мови, започаткованої І. Котляревським. Розпочинаються наукові дослідження української мови, написання її граматики, складання словників. У 1818 р. з'явилася перша друкована граматика української мови - "Граматика малорусского наречия". Павловського. важливе значення для розгортання процесу національного відродження мав вихід у світ 1823 р. словника української мови, укладеного І. Войцеховичем. характерно, що у цей час значна частина інтелігенції, навіть та, що обстоювала українську мову, вважала її діалектом, або ж мовою вмираючою, а не активнодіючою. Одним із перших, хто публічно виступив проти офіційних концепцій та примітивно-побутових поглядів на українську мову, був видатний харківський славіст І. Срезневський. у 1834 р. він опублікував статтю "Взгляд на памятники украинской народной словесности", лейтмотивом якої була теза про те, що українська мова - не діалект, а повноцінна, самобутня мова, яка має велике літературне майбутнє. Своєрідним підтвердженням його слів стала творчість відомих байкарів П. Гулака-Артемівського та Є. Гребінки, талановитого прозаїка Г. Квітки-Основ'яненка, геніального поета Т. Шевченка та інших, які повною мірою реалізували художній потенціал української мови, розширили діапазон її вживання, урізноманітили жанри української літератури.

Ці кардинальні зрушеннЯ, що відбулися наприкінці XVIII - на початку ХХ ст. в історичній науці, літературі, розвитку мови, стали своєрідним підґрунтам пробудження у народу

національної свідомості, сприяли усвідомленню ним своєї самобутності, зростанню бажання відстоювати свої права.

Подібні процеси відбувалися й на західноукраїнських землях. Тут, з огляду на відсутність національної шляхти, носієм українського відродження виступило уніатське духовенство. Перший гурток, який свідомо виражав національну ідею, виник наприкінці другого десятиліття ХХ ст. У Перемишлі було засноване товариство для поширення народної освіти, історії, української мови й усної творчості. І. Могильницький створив першу в Галичині "Граматику" української мови. У надрукованому трактаті "Відомість о руськім языці" (1829) він спростував погляди окремих польських вчених, які не визнавали окремість української мови, доводив, що її початки сягають часів Київської Русі.

Запитання для самоперевірки:

1. У складі яких імперій перебували українські землі у 18 ст.?
2. Які основні напрями українського національного відродження ?

Домашнє завдання: дати відповіді на питання для самоперевірки, законспектувати матеріал з теми;

Рекомендована література: Кульчицький С.В., Власов В.С. Історія України: підручн. для 11 загальноосвіт. навч. Закл / С.В. Кульчицький, В.С. Власов. – Київ: Літера ЛТД, 2019. Сорочинська Н.М., Гісем О.О. Історія України: підручник для 11 кл. закл. загальн. серед. освіти / Н.М. Сорочинська, О.О. Гісем. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2019. Хлібовська Г.М. Історія України. Рівень стандарту: підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти / Г.М. Хлібовська, О.В. Науумчук, М.Є. Крижановська, І.Б. Гирич, І.О. Бурнейко. - Тернопіль: Астон, 2019. – 256 с.

Шановні учні! Нагадую, що на виконані вами завдання чекає моя електронна пошта:

***kvasha.n.v@gmail.com* *або Вайбер чи Телеграм за номером: 093-74-98-200,*
*але не пізніше 20:00***